

УДК 658:311.42:631.11

Седікова І.О.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і логістики
Одеська національна академія харчових технологій

СУЧАСНИЙ СТАН ТА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ М'ЯСОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Sedikova I.A.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., assistant professor of management and logistics
Odessa National Academy of Food Technologies

CURRENT STATUS AND ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEM OF MEAT AND GROCERY SUBCOMPLEX

Постановка проблеми. Основною галуззю, що переробляє більшість продукції сільського господарства, є харчова промисловість. Вона об'єднує близько 40 галузей, які виробляють продукти харчування, а також мило, тютюнові вироби. Основними галузями, які використовують продукцію рослинництва в Україні, є борошномельна, олійно-жирова, цукрова, плодоовочева. Тваринницьку сировину переробляють м'ясна, молочна та рибна галузі промисловості. Значення м'ясопродуктового підкомплексу України в цілому та кожної області зокрема для продовольчої безпеки населення важко переоцінити. Ключову роль у насиченні внутрішніх ринків м'ясом відіграють галузі м'ясного скотарства, свинарства та птахівництва. Крім того, виділені галузі слід розглядати як потенційне джерело зміцнення позицій України на зовнішніх ринках. Проте, глобальна криза вітчизняного тваринництва призвела до скорочення поголів'я тварин, зниження рівня ефективності виробництва та отримання збитків. Суттєвих змін зазнала і м'ясопереробна галузь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження умовам функціонування м'ясопереробної галузі, системі управління, інноваційно-інвестиційного забезпечення присвячені праці таких вітчизняних вчених-економістів, як Г. Бандуренко [8], О. Драган [1], В. Ємцева [2], П. Заремби [3; 4], Д. Засєкіна [8], Г. Кундєєвої [5], О. Мазуренко [6], К. Міхеєнко [7], Т. Пічкур [8], І. Седікової [10], В. Янкового [11] та ін. У межах проведеного дослідження здійснено аналіз стану та умови функціонування м'ясопереробної галузі України, що дало змогу виявити резерви підвищення ефективності діяльності м'ясопереробних підприємств. Особливого значення питання набуває у мовах вступу України до СОТ і поглиблення світової конкуренції на ринку м'ясної продукції. Тому доцільність подальших досліджень і розробка пропозицій підвищення економічної ефективності виробництва м'ясопродуктового підкомплексу не викликає сумніву.

Постановка завдання. Метою є дослідження сучасного стану та системи управління підприємств м'ясопродуктового підкомплексу, визначення тенденції розвитку.

Для досягнення мети поставлено завдання визначити тенденції розвитку м'ясопродуктового підкомплексу України та, зокрема, Одеської області, дослідити існуючі проблеми та розробити пропозиції щодо подальшого розвитку досліджуваного підкомплексу. Об'єктом дослідження є підприємства м'ясопереробної галузі. Предметом дослідження є механізми підвищення економічної ефективності виробництва м'ясопродуктового підкомплексу в ринкових умовах та вступу України до СОТ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Держава переживає дуже складний період. Події на сході України, не визначення майбутнього, різке й динамічне знецінення курсу гривні не могло не відобразитися і на м'ясопереробній галузі. Серед основних проблем слід виділити: постійне падіння купівельної спроможності м'ясної продукції, перебої з поставками якісної сировини та її здорожчання. Підприємства галузі лівову частину сировини закуповує закордоном. Як наслідок, після знецінення гривні почала дорожчати і сировина, що автоматично призводить до здорожчання продукції м'ясопереробних підприємств. Оскільки рівень доходів населення залишився незмінним, то зрозуміло, що падає і купівельна спроможність, і обсяги продаж продукції. В цій ситуації виробник змушений працювати з мінімальними заробітками або «в нуль», чекаючи перспектив. М'ясна промисловість забезпечує населення м'ясом, напівфабрикатами, готовими виробами. За вартістю виробленої продукції ця галузь посідає перше місце в харчовій промисловості. У великих містах розміщені м'ясокомбінати, у яких комплексно переробляють продукцію тваринництва. Однак необхідно більше наближати підприємства до районів розвинутого тваринництва, щоб уникнути далеких перевезень живих тварин.

Загострення конкуренції, входження на національний ринок західних компаній, тенденція до створення єдиного фінансово-економічного та інформаційного простору вимагають від українських підприємств швидкого реагування на зміни ринкового середовища. Причому конкурентоздатними виявляються саме ті підприємства, які гнучко та динамічно розвиваються, застосовують новачі для

скорочення витрат і підвищення ефективності бізнесу. Слід зауважити, що сьогодні підприємства м'ясопереробної галузі працюють в умовах дефіциту м'ясної сировини, високої її вартості та неможливості вибору за якістю. Досягнення високої конкурентоспроможності м'ясопереробних підприємств України у цих умовах можливо насамперед шляхом: розробки та впровадження у виробництво нових технологій; розробки технології раціонального оброблення, обвалки та жиловки м'яса яловичини та свинини; використання у виробництві як традиційної, так і нетрадиційної сировини.

Підприємства галузі перебувають в тісній залежності від роботи переробних підприємств. Зрозуміло, падіння загальних обсягів продажу у виробників веде до падіння обсягів і підприємств-постачальників сировини. Проведений аналіз динаміки поголів'я худоби свідчить, що за обсягом стада переважають свині, кількість яких у 2013 р. становило близько 7,58 млн. голів і дорівнювала показнику 2010 р. Максимальне же значення за аналізований період (2009 – 2013 рр.) мало місце у 2011 р. і становило 7,96 млн. Поголів'я ВРХ, що падало після 2009 р. від значення 5,08 млн. голів, у 2013 р. продемонструвало невеликий приріст до попереднього року (на 5 %, до 4,65 млн.), отримані дані щодо кількості овець і кіз не є характерними для ринку ковбасних виробів, оскільки м'ясо цих тварин набагато рідше використовується при виготовленні ковбас. Птахівництво є галуззю, що активно розвивається в Україні. Незначне скорочення в 2012 р. (на 1,5 %) змінилося попередньою тенденцією, і в 2013 р. приріст склав 6,5 %. За розглянутий період ємність ринку коливалася в діапазоні 271,6–285,7 тис. тонн. У контексті зовнішньоекономічної діяльності головною проблемою для українських виробників є відсутність якісної сировини. Провівши модернізацію виробничих потужностей, підприємства змушені закуповувати сировину за кордоном, щоб мати можливість здійснювати поставки на експорт. У 2013 р. експорт не перевищував 0,6 % виробленої продукції, при цьому абсолютний показник у 8 разів перевищував значення 2010 р. Зовнішні ринки недиверсифіковані, у 2013 р. більше 2/3 продукції (67,8 % в натуральному і 73,7 % у грошовому вираженні) надходило до Росії, практично вся інша ковбаса закуповувалася Молдовою. На інші ринки залишалося, відповідно, 1,3 % і 2,6 %. Слід зауважити, що зазначені дві країни є стійкими лідерами-експортерами, однак якщо в 2013 р. співвідношення поставок (у натуральних показниках) склало 2,2:1, то в 2011 р. воно дорівнювало приблизно 1:1, а в 2009 р. молдавські поставки домінували. У зустрічних потоках у 2013 р. лідирують іспанські та італійські поставки, в сумі вони складають 40 %. Відмітимо також, що у 2010 р. 79,2 % ковбас надходило з Білорусі. Регіоном, де виробляється найбільше ковбасних виробів України, є Кіровоградська область. Серед критеріїв вибору варених ковбас приблизно по третині складають смак (якість) і ціна продукції.

Досягнутий рівень виробництва м'яса (31,9 кг на одну особу) у Одеській області не забезпечує нормативні потреби (82 кг в рік на одну особу) населення у споживанні цього продукту. За існуючими методиками оцінки конкурентоспроможності підприємства визначено, що найвищий її рівень має ТОВ "Глобинський м'ясокомбінат" з показником 1,798 (59,9 % максимального значення), на другому місці – КП "Полтавський м'ясокомбінат" з показником 1,528 (50,9 %), на третьому – ВАТ "Кременчукм'ясо" з показником 1,382 (46,1 %). Рівень конкурентоспроможності досліджуваних підприємств майже у два рази нижчий потенційно можливого, що пов'язано з незбалансованістю стратегічного потенціалу підприємств, тому стратегія управління конкурентоспроможністю цих підприємств повинна бути направлена на досягнення ефекту синергії. У процесі дослідження кон'юнктури ресурсних ринків і ринків збуту продукції підприємств м'ясопродуктового підкомплексу виявлено, що значний тиск на розвиток конкуренції між виробниками м'яса здійснюють імпорتنі операції (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників імпорту м'ясної продукції в Україну, 2012-2013 рр.

(тонн)

Види м'ясної продукції	Рік							2013 р. до 2007 р., %
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Яловичина	357,3	2415,4	23628,3	19272,7	8795,1	18839,0	9878,3	27,6 р.
Свинина	1051,7	39833,7	41994,5	47195,6	62342,1	180743,3	154417,6	147 р.
М'ясо і харчові продукти домашньої птиці	66134,9	256020	135118,7	151834,4	131178,3	252607,5	192050,9	У 2,9 р.
Ковбасні вироби	1198,2	4277,1	10116,9	11681,3	7756,7	12860	1078,1	90,0
М'ясні консерви	1864	1358,5	11860,8	39535,2	52999,9	9845	5349,2	У 2,9 р.

Джерело : розроблено на основі даних Держкомстату України

За рівнем розвитку м'ясопродуктового підкомплексу перше місце серед регіонів України займає Волинська область, друге – Київська, третє – Черкаська. У процесі дослідження економічного механізму відносин у м'ясопродуктовому підкомплексі виявлено, що у 2013 р. частка продажу худоби та птиці на переробні підприємства складала 54,8 %. Такий обсяг надходження сировини на переробні підприємства дозволяє завантажити їх виробничі потужності в середньому лише на 50 %. Сировинна зона м'ясопереробних підприємств географічно розпорошена, що зумовлює значні транспортні витрати.

Вкладення капіталу у переробку продукції має менший ступінь ризику та забезпечує значно більший прибуток, ніж виробництво сировини. Оптова та роздрібна торгівля готовими продовольчими

товарами забезпечує найшвидший кругообіг капіталу і найбільшу віддачу вкладень у цю сферу порівняно з попередніми. Зараз попит і пропозиція на ринку м'яса і м'ясопродуктів має складності. Через низьку купівельну спроможність попит на цю продукцію обмежений та має тенденцію до скорочення. Тому низький платоспроможний попит впливає на формування пропозиції. В табл. 2 наведено обсяг виробництва ПП Фірма «Гармаш» (м. Одеса) за 2009-2013 роки.

Таблиця 2

Виробництво ковбасних виробів ПП Фірма «Гармаш» за 2009-2013 рр.

Рік	Ковбасні вироби, т
2009	9851
2010	11023
2011	10899
2012	11271
2013	10043

Джерело : дані підприємства

Такі умови змушують виробників знижувати ціни на продукцію, а не підвищувати їх. Фінансова й економічна ситуація багатьох переробних підприємств залишається дуже складною, вона ускладнюється недорозвиненістю вітчизняного ринку.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, з проведеного дослідження можна зробити такі висновки. М'ясопереробні підприємства тісно пов'язані із сировинною базою, тобто тваринництвом, – виробництво необхідної кількості якісного м'яса є передумовою для їх сталого розвитку. З таблиці 2 можна побачити, що обсяг виробництва зменшується. Схожа ситуація спостерігається на всіх м'ясопереробних підприємствах країни. Досягнутий рівень конкурентоспроможності підприємств м'ясопродуктового підкомплексу регіонів України є низьким, обсяги внутрішнього виробництва м'яса та м'ясопродуктів є недостатніми для забезпечення потреб споживачів. Формування організаційної структури підприємств м'ясної промисловості йде в напрямку створення малих та середніх підприємств, до складу яких, в свою чергу, входять заводи, цехи та дільниці. Вони сформовані за предметним поділом – виробництвом готової продукції: м'яса, ковбасних виробів, консервів, технічних фабрикатів, медичних препаратів тощо. Крім того, підприємства м'ясної промисловості зосереджують поряд із основним виробництвом велику кількість допоміжних та обслуговуючих виробництв і служб, а також об'єкти соціальної інфраструктури: гуртожитки, об'єкти охорони здоров'я тощо. Таким чином, підприємства представляють собою багаторівневе лінійно-функціональне утворення.

Література

1. Драган О. Основні напрямки реструктуризації підприємств м'ясної промисловості України / О. Драган // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 11. – С. 3–6.
2. Ємцев В.І. Особливості формування конкурентоспроможності підприємств м'ясної промисловості України / В.І. Ємцев // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту., Спецвипуск 33. Частина 1. – Ужгород : 2011. – С. 100–105.
3. Заремба П.О. Методичні підходи до забезпечення стратегічного розвитку м'ясопереробної промисловості / П.О. Заремба // Наук. прац. ДонНТУ. Серія: економічна. – 2007. – Вип. 32. – С. 184–187.
4. Заремба П.О. Реалізація потенційних можливостей підприємств як умова стабілізації та ефективного розвитку м'ясопереробної промисловості України / П.О. Заремба // Торгівля і ринок України. – 2010. – Вип. 29. – С. 403–410.
5. Кундєєва Г.О. Стан, проблеми та перспективи інноваційної діяльності й тенденції розвитку інноваційної активності м'ясопереробної галузі / Г.О. Кундєєва // Вісн. Східноєвроп. ун-ту економіки та менеджменту. Серія: Економіка і менеджмент. – 2009. – № 1 (5). – С. 164–177.
6. Мазуренко О.В. Стан і напрями розвитку м'ясопродуктового підкомплексу в Україні / О.В. Мазуренко // Економіка АПК. – 2012. – № 8. – С. 59–65.
7. Міхєєнко К.С. Стратегія економічного розвитку м'ясопереробної промисловості : автореф. дис... канд. економ. наук.: 08.00.03 / К.С. Міхєєнко; Донець, нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2007. – 20 с.
8. Пічкур Т. Стан українського ринку м'яса та м'ясопродуктів / Т. Пічкур, Г. Бондуренко, Д. Засєкін // Товари і ринки. – 2011. – № 2. – С. 46–52.
9. Седікова І.О. Формування конкурентних переваг підприємств м'ясної промисловості. / І.О. Седікова // Економіка харчової промисловості. – Одеса, 2011. – № 2 (10). – С. 61–64.
10. Янковий В.О. М'ясопереробна промисловість, стан і перспективи розвитку / В.О. Янковий // Харчова наука і технологія. – 2010. – № 11. – С. 90–95.

References

1. Dragan, O. (2010), "The main directions of enterprise restructuring meat industry Ukraine", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 2, pp. 3–6.
2. Yemtsev, V. (2011), "Features of forming of competitiveness of enterprises of meat industry of Ukraine", *Nauk. visn. Uzhhorod. un-tu.*, issue 33, part 1, pp. 100–105.

3. Zaremba, P.O. (2007), "Methodological approaches to strategic development of the meat industry", *Nauk. prats. DonNTU. Serii: ekonomichna*, Iss. 32, pp. 184–187.
4. Zaremba, P.O. (2010). "Implementation of the potential of enterprises as a condition for stabilization and effective development of meat industry Ukraine", *Torhivlia i rynek Ukrainy*, issue 29, pp. 403–410.
5. Kundieieva, H.O. (2009), "Status, Problems and Prospects innovation and trends of innovation activity meat processing industry", *Visn. Skhidnoievrop. un-tu ekonomiky ta menedzhmentu. Serii: Ekonomika i menedzhment*, no.1 (5), pp. 164–177.
6. Mazurenko, O.V. (2012), "Status and trends of development of meat sector in Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 59–65.
7. Mixieienko, K.S. (2007), "Economic Development Strategy meat industry": Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.03, Donetsk National University of Economics and Trade named. M. Tugan-Baranovsky, Donetsk, Ukraine, 20 p.
8. Pichkur, T., Bondurenko, H. and Zasiakin, D. (2011), "Condition Ukrainian market of meat and meat products", *Tovary i rynky*, no. 2, pp. 46–52.
9. Sedikova, I.O. (2011), "Formation of competitive advantage meat industry", *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, no. 2 (10), pp. 61–64.
10. Yankovy V.O. (2010), "Dairy industry and prospects of development", *Kharchova nauka i tekhnolohiia*, no. 11, pp. 90–95.

УДК 338.242.4:338.43.02:005.336.1

Митяй О.В.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та
комерційного і трудового права
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Mityay O.V.,
cand.sc.(econ.), assistant of the department of economic
theory and commercial and labor law
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman

METHODICAL TOOL FOR ESTIMATION OF COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX

Постановка проблеми. Аграрна політика та конкретні заходи по регулюванню підприємств агропромислового комплексу вимагають оцінки з точки зору не лише їх розробки та здійснення, але й ефективності. Це важливо для підведення підсумків діяльності держави та суб'єктів господарювання, виявлення недоліків, невирішених питань і нових проблем, які необхідно вирішувати в майбутньому, удосконалюючи політику. Ефективність аграрної політики та державного регулювання АПК оцінюється, виходячи із загальних станів теорії та практики ефективності. Вона розглядається як результат, кінцевий підсумок здійснення яких-небудь процесів або діяльності суб'єктів господарювання й управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження оцінки конкурентоспроможності підприємств АПК зробили закордонні вчені. Безпосередньо проблеми конкурентоспроможності підприємств АПК України також досліджували вітчизняні науковці, зокрема, Гришова І., Гудзь О., Крюкова І., Кужель В., Дем'яненко М., Малік М., Нестеренко С., Танасійчук Ю., Саблук П., Сорока Л., Черевко Г., Шеремета А., Шморгун В., Худолій Л., Язлюк Б., Юрчишин В. [1-13] та інші вчені. Однак варто зазначити, що дослідження методичного інструментарію оцінки конкурентоспроможності підприємств АПК України науковцями не здійснювалося.

Постановка завдання. Метою дослідження є проаналізувати методику оцінки рівня конкурентоспроможності АПК в сучасних умовах, дослідити взаємозв'язок якості роботи, якості продукції, ефективності виробництва та виявити рівень впливу факторів на конкурентоспроможність продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація аграрної політики - багатогранний і тривалий процес, тому насамперед необхідно виявити, в чому, де і коли проявляється її результативність, який характер отримуваних результатів.